

GOSPODARSKO STANJE U ISTRI NAKON USKOČKOG RATA

Miroslav Bertoša

1. U političkim, diplomatskim i oružanim sukobima između Mletačke Republike i Austrije, koji su prethodili tzv. »uskočkom ratu« ili »ratu za Gradišku« (1615—17), kao i tijekom tog rata pa i poslije njega, gospodarska je sastavnica imala veoma značajnu ulogu. Ona se ne ogleda samo u konkurentskoj borbi za slobodnu plovidbu Jadranskim morem već i u dugotrajnim i oštrim sporovima oko uvoza i izvoza pojedinih artikala (osobito soli), oko nastojanja Tršćana da izgrade solane, oko statusa trgovaca koji dolaze na sajmove u mletački dio Istre, oko politike carinjenja robe, strogosti mitničara, tranzitnog prijevoza, zatvaranja granica, povrede graničnog područja na kojem seljaci suprotne strane uzgajaju poljoprivredne kulture, oko reguliranja paše i krađe stoke, pljačke seljačke imovine i sl.

Premda je »glavno bojište« bilo oko tvrđave Gradiške u Furlaniji, Istarski je poluotok najteže stradao od pljačke i paleža plaćeničke soldateske i naružanih podanika. Tu su obje protivničke strane primjenjivale istu taktiku: neprestano upadaju i prodiru u područje pod susjednom vlašću, otimaju stoku, pljačkaju ubranu ljetinu ili uništavaju onu koja je još ostala na poljima, pale sela, zaseoke i stancije i odvođe pučanstvo u zarobljeništvo (uhićenici su se mogli otkupiti za visoke svote). Tijekom prosinca 1615, te 1616, 1617. sve do polovine 1618.¹ u tim je pljačkaškim pohodima gotovo potpuno uništeno gospodarstvo širega pograničnog područja, a veoma su teško stradali i ostali dijelovi Poluotoka. Rat je prekinuo započeti proces revitalizacije Istre kojem su obje vla-

¹ U austrijsko-mletački sukob umiješale su se i druge evropske sile, osobito Španjolska. Mirovni su pregovori započeli u Madridu, zaključeni u Parizu (6. rujna 1617) i potvrđeni u Madridu dvadeset dana kasnije. No, dok su u Furlaniji ratne operacije prestale neposredno nakon sklapanja mira, u Istri je on objavljen tek u studenome. Štoviše, mirno je stanje uspostavljeno osam mjeseci kasnije, nakon predaje Žminja (13. travnja 1618), odnosno Brseča, Mošćenica i Tinjana (u srpnju iste godine). — Usp. *Fontes rerum austriacarum. Cose dell'Istria, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia Patria* (dalje: AMSI) XIII, f. 1—2, Poreč 1898, 174—76. Priređivač teksta F. Salata donosi izvode iz »Relatione Degli Ecc.mi SS.ri Commissarij sopra il Concordato di Pace con Arciducali, ottobre 1618«, koju je objelodanio J. Fiedler; *Regesti dei documenti dell'Archivio di Stato in Venezia riguardanti l'Istria. Lettere segrete al Collegio (1308—1627)*, AMSI XLVI, 1934, 101; Camillo De Franceschi, *Storia documentata della Contea di Pisino (a cura del figlio Carlo)*, AMSI N. S. X—XII, Venezia 1963, 96.

sti — mletačka i austrijska — još od XVI st. posvećivale osobitu pažnju i ulagale u njega znatna materijalna sredstva.

Ovaj prilog — načinjen pretežno prema građi Državnog arhiva u Mlecima² — predstavlja pokušaj sumarnog opisa gospodarskih prilika u Istri nakon završetka rata.

2. O posljedicama uskočkog rata, vjerojatno najsurovijeg oružanog sukoba na istarskom tlu, sačuvala su se mnoga prvorazredna svjedočanstva službenih predstavnika mletačkih i austrijskih vlasti u Istri. O tome izvješćuju pojedini gradski načelnici, rašporski kapetani, te posebno upućeni providuri i izaslanici obiju država. Veći se dio izvješća odnosi na Buzeštinu, odnosno na tzv. Rašporski kapetanat, čije je područje najteže pogođeno ratom.

»Pod ovom se upravom«, piše koncem svibnja 1618. rašporski kapetan G. Corner, »osim kaštela Buzet, nalaze i kašteli Roč, Hum i Draguč sa selima Vrhom i Sovinjakom; kapetanatu je na Krasu nekoć pripadalo i jedanaset sela. U prošlosti je taj kraj, kako sam obaviješten, bio veoma plodan i obilan, dobro napućen, obrađen i bogat stokom. U proteklom je burnom periodu pretrpio mnoge nevolje, osobito sela na Krasu, na granici s nadvojvodinim posjedima, koja su se, udaljena od bilo kakve pomoći, našla u nesreći, srušena i spaljena. Mnogo je žiteljstva poginulo ili napustilo taj kraj, stoka je uništena, a polja ostala neobrađena i neplodna...«³

Ratna su pustošenja teško pogodila i Pazinsku grofoviju. Već je potkraj srpnja 1616. načelnik Motovuna A. Falier zabilježio izjavu nekog seljaka, bjeGUNCA iz austrijskog zatvora, prema kojoj vojska i seljaštvo, izloženi gladi, neimaštini i umiranju, »proklinju svog vladara«, a zbog nedostataka radne snage i stoke propadaju žitarice na njihovim poljima.⁴ Nakon gotovo svakodnevnih upada u Grofoviju viceprovidur Tiepolo napisao je 30. studenoga iste godine mletačkoj vladi da »više gotovo i ne zna gdje napasti, jer su sva dobra iscrpljena a čitav kraj uništen.«⁵ Izvješće dvojice carskih izaslanika, F. Zehentnera i F. Kupferscheina, koji su te posjede obišli u siječnju 1619, najpotresnije je svjedočanstvo o gospodarskoj propasti Pazinske grofovije. Oni opisuju srušena sela i zaseoke, ali napominju da ni neka mjesta zaštićena zidinama nisu izbjegla razaranju i paležu. Siromašno pučanstvo ne može obnoviti svoje domove, pa po nekoliko obitelji živi zajedno u kakvu kućerku s malobrojnou stokom. Trećina žiteljstva poginula je u ratnim okršajima ili umrla od haranja epidemija, od gladi i neimaštine. Mnogi su napustili Grofoviju i otišli na mletačko područje. Stanovništvu bi trebalo podijeliti 200—400 *moggia* (oko 50.000—100.000 kg) sirka, jer većina uopće ne jede kruha, već se isključivo hrani kuhanom travom i repom bez ikakva začina.⁶

Gospodarstvo je na nekim dijelovima Poluotoka bilo gotovo potpuno uništeno. Svjedoči o tome i poredbeni opis gospodarskog stanja sela Višnjana u predratnom i poratnom razdoblju koji je Camillo De Franceschi našao u

² *Archivio di Stato di Venezia*. Senato: Dispacci Rettori d'Istria (dalje: ASV. DRI).

³ ASV. DRI. Filza (dalje: F) 12. Di Pinguento à 27. di Maggio 1618.

⁴ ASV. DRI. F. 10. Di Montona Adi 26 luglio 1616.

⁵ ASV. DRI. F. 10. Di Pinguento à 30. di Novembre 1616.

⁶ Camillo de Franceschi, n. dj., 97—98.

spisima rašporskog kapetana G. Cornera za g. 1618—19.⁷ (Na ovom se mjestu ti podaci donose tabelarno.)

	Prije rata	1617.	Uništeno u %
Kuće	50	5	90%
Muškaraca sposobnih za rad	80	40	50%
Stoka			
— volovi	180	8	95%
— krave i telad	1.000	5	99,5%
— stoka sitna zuba	3.500	100	97,2%
Obrađene oranice (u žurnadama i hektarima)	2.000 (ž.) 400 (ha)	50 (ž.) 10 (ha)	97,5%

Oba su područja — mletačko i austrijsko — veoma teško stradala, ali se pučanstvo Grofovije, opterećeno mnogobrojnim obvezama, našlo u težem položaju.

a) Prvi pokušaji spašavanja i zaštite seljačke pokretne imovine učinjeni su još i prije izbijanja rata. Puna 32 mjeseca, koliko su trajali oružani sukobi u Istri, veći dio preživjelog pučanstva tzv. Rašporskog kapetanata sklanjao se u južni i zapadni dio Poluotoka koji je bio manje izložen pljačkaškim upadima iz Grofovije. Odlukom senata ti su bjegunci dobili pravo upotrebe općinskih pašnjaka bez ikakvih nameta i bili su oslobođeni svih davanja. U upravnom su pogledu bili izuzeti iz nadležnosti općinskih načelnika i izravno potčinjeni rašporskom kapetanu. Njihov je pravni položaj bio gotovo istovjetan s položajem novih doseljenika. No, već za nepunu godinu dana — od početka siječnja 1617 — općine, svećenstvo, pa i poneki rektori prisiljavaju bjegunce na plaćanje desetina (*decima*), četvrtine (*quartese*), travarine (*herbatico*) i ostalih tereta (*grauenze*).⁸ Izbijaju žestoki sukobi između bjegunaca i gradskih načelnika, između starosjedilaca i povlaštenih došljaka, te između načelnika i rašporskog kapetana oko nadležnosti nad došljacima i njihova statusa. Prema tvrdnji porječnog načelnika Donada neki su se pridošlice povukli »u šumu živući bez reda i zakona«;⁹ oni ne priznaju podložnost načelniku, krađu tuđu stoku i imovinu i napadaju gradske stražare.¹⁰

Nakon završetka rata mletačka je vlast nastavila prekinuti proces organizirane kolonizacije istarskog područja, smatrajući takav način obnavljanja

⁷ Isto. Podaci potječu iz još uvijek nepristupačnoga starog Rašporskog arhiva.

⁸ ASV. DRI. F. 11. Di Pinguento à 22. di Marzo 1617.

⁹ ASV. DRI. F. 11. Di Parenzo li XJ. Giugno 1617.

¹⁰ Isto.

uništene privrede najdjelotvornijim. Pri tom su se pojavljivale ne samo financijske nego i pravne poteškoće. Velik broj kolonista poginuo je u ratu, ali se ni preživjeli nisu, zbog nedostatka stoke, mogli baviti obrađivanjem zemlje. Kada je prošao zakonom predviđeni rok za melioraciju dodijeljenih površina neobrađena tla, stari su vlasnici, kojima je ono oduzeto jer ga nisu obrađivali, pokretali mnoge sudske sporove zahtijevajući da se ono vrati u njihov posjed.¹¹ Često nije bilo moguće utvrditi ni granice ni vrstu dodijeljena zemljišta, jer su se investiture nalazile u kancelariji rašporskog kapetana u Buzetu, pa se gubilo dosta vremena za njihovo pronalaženje i terensko rekognosciranje. To je potaklo senat da izda još jednu naredbu za izradbu katastika neobrađena zemljišta u Istri i tako sredi posjedovne odnose i sukobe koji su iz njih proizlazili.¹² Od druge polovine XVI st. dalje propali su mnogi pokušaji premjeravanja neobrađenih površina u mletačkom dijelu Istre, pa i onaj god. 1612. koji je na području Umaga započeo rašporski kapetan Francesco de Priuli uoči uskočkog rata.¹³ Premda ni naredba senata iz 1620. nije bila ostvarena, kolonizacija je poprimala sve veće razmjere da bi vrhunac doživjela sredinom stoljeća. Uskočki je rat unio zbrku u započeti tijekom naseljavanja Istre. Tako je, npr., staro žiteljstvo Dvigrada i Dvigradštine moralo napustiti svoje posjede na koje je (jer su ostali neobrađeni) rašporski kapetan naselio koloniste. Stari su vlasnici nakon rata tražili da im se imanja vrate, pa je 1623. rašporski kapetan A. Contarini udovoljio njihovu zahtjevu.¹⁴

Sačuvalo se dosta podataka i o nastojanjima pojedinih rektora (npr. načelnika Vodnjana i kneza Pule) da kolonistima, kojima su poslije 1617. prestajale povlastice, odmah nametnu sve radne i porezne obveze. Budući da u ratnom razdoblju nisu mogli privesti kulturi parcele neobrađiva tla, pa ni srediti svoje gospodarstvo, poslije 1617—18. nalazili su se u još težem položaju. Ti kolonisti nisu mogli izvršavati spomenute obveze ni plaćati namete, pa su odlazili u Buzet da se požale rašporskom kapetanu.¹⁵ Premda je suparništvo među istarskim rektorima otežavalo i usporavalo provođenje mjera za ponovno oživljavanje istarskoga gospodarstva, prosvjedi rašporskih kapetana u mletačkom senatu uspjeli su donekle ublažiti ratne posljedice.

Koncem svibnja 1618. rašporski kapetan G. Corner izvijestio je senat da je pučanstvo Krasa — koje, po njegovoj tvrdnji, »posjeduje prirodni nagon da se vrati u svoja siromašna rodna ognjišta«¹⁶ — počelo sjeći hrastova debla da bi obnovilo svoje domove, ali nedostatak stoke za prijevoz trupaca do gradišta onemogućuje njihove planove. Za obrađivanje zemlje i izgradnju kuća u jedanaest selâ Rašporskog kapetanata trebalo bi, po Corneru, nabaviti najmanje 80 pari volova »koji, zbog sadašnje nestašice, imaju cijenu 35—40 duka-

¹¹ ASV. DRI. F. 14. Pinguente a 5 di Settembre 1620.

¹² ASV. DRI. F. 14. Pinguente li 28 di 7. mbre 1620.

¹³ ASV. DRI. F. 7. Di Pinguente li 12 luglio 1612.

¹⁴ ASV. DRI. F. 16. Di Parenzo à 4 Febrero 1623. — Gotovo cjelokupnu dokumentaciju o tom sporu sadrži zbirka originala i prijepisa dvigradskog kanonika Jure Korenića (usp. M. Bertoša, Dvigradsko područje prema nekim dokumentima iz XVI—XVIII stoljeća, *Jadranski zbornik* VII (1966—69), Rijeka-Pula 1969, 161—76).

¹⁵ ASV. DRI. F. 14. Pinguente à 5 di Settembre 1620.

¹⁶ ASV. DRI. F. 12. Di Pinguente à 27. di Maggio 1618.

ta po paru«. ¹⁷ Najveći dio te »krupne stoke za rad« (*animali grossi da lauoro*) trebalo bi kupiti i dotjerati iz »nadvojvodinih mjesta, udaljenih i manje nestradalih u ratu, a ostatak iz Dalmacije«. ¹⁸ Ističući da iz tih jedanaest selâ na Krasu, a osobito s plodnih oranica oko Ročkog Polja (*Poglie di Rozzo*), Rašporski kapetan izvlači najveći dio svojih prihoda, Corner se založio da se u njima oživi od starine poznat posao izrade vesala za barke i vašele (*vascelli*). Time bi se na mletački dio Krasa privuklo žiteljstvo susjednog područja pod nadvojvodinom vlašću i znatno ublažila nestašica radne snage. Corner smatra da bi se uložena sredstva isplatila od prva 2—3 godišnja prihoda, jer će se seljaci obvezati »in solidum«, tj. svaki pojedini dužnik odgovarat će za obvezu u cjelini. ¹⁹

Senat je tek potkraj 1620. odobrio posudbu od 1.500 dukata za kupnju stoke u selima Rašporskog kapetanata. Tim je novcem u siječnju 1621. novi rašporski kapetan P. Emo nabavio samo polovicu od 80 pari volova ²⁰ koje je njegov prethodnik Corner označio kao neophodne. Cijena para volova nije se mijenjala više od šest godina i u veljači 1623. još je iznosila 36—40 dukata ²¹ (kao i 1618).

Emo je od senata morao zatražiti još 400 dukata da bi kupio stoku pučanstvu Ročkog polja koje se, po kapetanovim riječima, sprema napustiti svoja ognjišta, jer nema od čega živjeti. ²²

b) Proizvodnja hrane tih godina i nije bila dovoljna za održanje golog života pučanstva. Čini se da su jedino oranice u Puljštini bile u većoj mjeri zasijane žitaricama, dok slabo plodne i zapuštene površine u zaleđu Milja, Kopra, Izole i Pirana nisu ni u doba mira mogle prehraniti pučanstvo koje je zbog toga bilo orijentirano na druge izvore. Na zapuštenim oranicama Krasa, osobito Ročkog polja, proizvodnja se mogla oživiti jedino ponovnim naseljivanjem i novčanim ulaganjem za nabavu stoke i gospodarskog alata. Pošto je senat odobrio spomenutu posudbu od 1.500 dukata, rašporski je kapetan poslao u Mletke obavijest da je obradba tla započela i da će se žiteljstvo Krasa i Roštine uskoro moći samo prehraniti i početi vraćati dug. ²³

Tijekom nekoliko stoljeća istarsko se pučanstvo hranilo sirkom, bobom, grahom i rižom, ²⁴ poljoprivrednim artiklima koje je djelomično samo proizvodilo, a djelomično kupovalo u Mlecima ili razmjenjivalo za sol s trgovcima i seljacima iz nadvojvodinih zemalja. Razne vrste žitarica nabavljali su i pojedini gradski fontici za potrebe svog pučanstva, ali su se one mogle kupiti i na slobodnom tržištu. U doba sušnih godina, opadanja pomorskog prometa s Dalmacijom, Dubrovnikom i Levantom, ili za ratnih sukoba, javljala se strahovita nestašica i vrtoglavi uspon cijena.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

²⁰ ASV. DRI. F. 14. Di Pinguento li 10 Genaro 1621.

²¹ ASV. DRI. F. 16. Di Parenzo à 4. Febrero 1623.

²² ASV. DRI. F. 14. Di Pinguento li 10. Genaro 1621.

²³ Isto.

²⁴ ASV. DRI. F. 16. Di Pinguento à 14. Febrero 1623.

U prosincu 1622. pšenica za sjetvu (*formento per semenza*) stajala je 24 lire po star(ić)u, dok je star(ić) raži (*segalla*) stajao 14, ječma (*orzo*) 12 i pira (*spelta*) 8 lira.²⁵ Kada su se zalihe iscrpile, cijene su žitarica opet naglo skočile, pa se početkom veljače 1623. star(ić) boba i sirka prodavao po 20 lira!²⁶ Rašporski kapetan A. Contarini javio je senatu da je hranu u Istri veoma teško nabaviti i da stoji dvostruko više nego u Mlecima.²⁷ Međutim, sredinom prosinca iste godine stanje se poboljšalo, pa je cijena »očišćene i prosijane pšenice« (*formento netto, et criuelato*) iznosila 19 lira po star(ić)u, a ječma 11 lira, dok je star(ić) sirka pojeftinio četiri puta — od 20 lira u veljači spao je u prosincu na samo 5 lira. Rašporski je kapetan tada kupovao žito u Istri, jer su u njoj, po njegovim riječima, cijene povoljnije od onih u Mlecima.²⁸ Slijedeća žetva — u kolovozu 1624 — samo je u Puljštini utjecala na smanjenje cijena pšenice. Tu se star(ić) prodavao po 18 lira, dok je u drugim mjestima Istre cijena porasla na 23 lire po star(ić)u. No, ostale se žitarice — ječam, pir i zob — nisu god. 1624. mogle nabaviti u Istri.²⁹

U poratnim su godinama sjevernoistarske općine morale kupovati pšenicu za prehranu pučanstva, dok je u Puljštini, Rovinjštini i Poreštini stanje bilo nešto bolje (osim za koloniste koji nisu posjedovali vlastite obradive zemlje). Naglašavajući da je pučanstvo Kopra teško stradalo u proteklom ratu i da Koparština ne može živjeti ni dva mjeseca od žita koje se tu proizvodi, gradski je načelnik i kapetan Marin Barbaro uputio prosvjed senatu protiv zabrane kupovanja žita s *vašela* peraštanskih, budvanskih i omiških patruna.³⁰ Piranski je načelnik Zuanne Barbo, usprkos zabrani, u dva navrata kupio pšenicu od patruna iz Budve i Perasta, pa ga je senat javno ukorio. Opravdavajući svoj postupak Barbo ističe da područje Pirana nema plodna tla za uzgoj žitarica i da, osim fontika, jedino poneki posjednici raspolažu manjom količinom pšenice od uroda s vlastite zemlje. Na Piranštini se može godišnje proizvesti najviše oko tisuću star(ić)a pšenice, dok mjesečna potrošnja u gradu iznosi 800 star(ić)a. Osim toga, u doba žitne krize brašnom iz piranskog fontika hranilo se i pučanstvo Buja, Izole, Umaga i okolnih mjesta, te mornari na galijama i naoružanim barkama u piranskoj luci, kao i posade mnogih stranih brodova koji kroz nju prolaze.³¹ U fontiku se nalazi samo 350 star(ić)a pšenice, pa načelnik moli senat za pomoć. Koncem listopada 1620. uslijedila je nova lamentacija koparskog načelnika i kapetana Barbara. Gradski fontik ima na zalihi samo 300 star(ić)a pšenice koja nije dovoljna ni za deset dana. Barbaro piše da vlada »golema oskudica« (*grandissima necessità*) i da se žito ne može nabaviti »jer iz nadvojvodinih zemalja ne pristiže više ni jedan jedini star(ić)«. ³²

²⁵ ASV. DRI. F. 16. Di Pinguento à 30. X.mbre 1622.

²⁶ ASV. DRI. F. 16. Di Parenzo à 4 Febrero 1623.

²⁷ ASV. DRI. F. 16. Di Pinguento à 14 Febrero 1623.

²⁸ ASV. DRI. F. 17. Di Parenzo à 18. X.mbre 1623.

²⁹ ASV. DRI. F. 18. Di Pinguento. A 19 Agosto 1624.

³⁰ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 12. Agosto 1620.

³¹ ASV. DRI. F. 14. Di Pirano li 12 Agosto 1620.

³² ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 23 Ottobre 1620.

Pučanstvo Kopra može se opskrbljivati jedino žitom s »peraštanskih i albanskih vašela, koji su i u prošlosti, može se reći, uvijek davali hranu za ovaj grad...«³³

I na području općine Milje, po svjedočanstvu načelnika Vida Avogara, ukupna bi godišnja proizvodnja pšenice jedva dostajala za jednomjesečnu prehranu pučanstva. Nakon prekida trgovine s Kranjskom i zabrane kupovanja žita od »albanskih«, peraštanskih i omiških patruna miljski fontik nije nigdje mogao nabaviti žito.³⁴ Senat je 21. studenoga 1620. udovoljio zahtjevu građana Milja i odobrio im da općinskim sredstvima nabave potrebnu količinu pšenice.³⁵ Od početka 1618. do konca trećeg decenija XVII st. senat je donio desetak veoma oštih zabrana kupovanja pšenice s brodova koji prolaze istarskim lukama (ustupak učinjen općini Milje bio je rijedak izuzetak).³⁶ Po naredbi senata koparski načelnik i kapetan M. Barbaro opremio je u studenome 1620. naoružanu barku koja je plovila duž istarske obale sve do otočića Ilovika (južno od Lošinja). Ona je presretala peraštanske *vašele* s teretom pšenice, a njezin je zapovjednik upozoravao patrone i kapetane da ne smiju, pod prijetnjom kazne od 500 dukata, prodavati žito u istarskim lukama, već »bez smanjivanja tereta, odmah produžiti za Mletke«.³⁷

Međutim, prodavanje žita koje se prevozilo morem nije se moglo spriječiti. Patruni i vlasnici žitnih tovara nastojali su iskoristiti visoku cijenu pšenice na istarskom tržištu. Oni potajno iskrcavaju žito na skrovitim mjestima naplaćujući ga po većoj cijeni od one koju bi dobili od Vijeća za žitarice (*Collegio alle Biave*) u Mlecima. Veće količine pšenice iskrcavale su se noću u Fažani i odatle vozile u druge dijelove Istre, pa čak i u Pazinsku grofoviju u kojoj također vlada strahovita oskudica. Žito se kriomice iznosilo i kroz polusrušene zidine Kopra.³⁸ U listopadu 1627. senat je naredio providuru Bondumieru i rovinjskom načelniku da pokrenu postupak za otkrivanje i kažnjavanje prekršitelja zakona koji su prodavali žito u »stranim zemljama« (*terre aliene*).³⁹ Senat je nastojao spriječiti krijumčarsku trgovinu žitom i odlijevanje kapitala u privatne ruke. Tako je, npr., još u rujnu 1620. rašporski kapetan P. Emo prenio istarskim rektorima, osobito puljskom knezu, naredbu senata da se zapečate sva privatna skladišta zobi (*biaua da cauallo*). Mnogi su trgovci u istarskim gradićima pokupovali zob, potajno dopremljenu barkama iz Puljštine, i prodavali je po visokim cijenama. God. 1620. star(ić) zobi prodavao se »po cijeni nešto većoj od četiri lire«.⁴⁰

U listopadu 1627. istarskom je providuru naređeno da sav žitni promet nadzire s tri naoružane barke, smještene u vodama oko Pirana, Vrsara i Pule.⁴¹

³³ Isto.

³⁴ ASV. DRI. F. 14. Da Muggia li 3. Nouembre 1620.

³⁵ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XII, f. 3—4, Poreč 1897, 452.

³⁶ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XIII, f. 1—2, Poreč 1898, 139.

³⁷ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria il di primo X.mbre 1620.

³⁸ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 15. Luglio 1620. — O toj se krijumčarskoj trgovini sačuvao i zapis popa glagoljaša Ivana Križmanića u »Boljunskoj kronici« (usp. R. S t r o h a l, Anali ili kronika boljunskoga plovana Vincenca Frljanića i njegova nastavljaja Ivana Križanića, *Kršćanska škola* XVII, 1—2, Zagreb 1910, 27).

³⁹ Senato Mare, Cose dell'Istria, AMSI XIII, f. 1—2, 1898, 148.

⁴⁰ ASV. DRI. F. 14. Pinguente à 5 Settembre 1620.

⁴¹ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XIII, f. 1—2, 1898, 148.

Prodavanje žita s *vašela* nije se, međutim, moglo spriječiti, jer su i sâmi gradski načelnici, strahujući od pobune gladnog pučanstva, katkada na svoju odgovornost, popunjavali fontike iz brodskih tovara. Koparski načelnik i kapetan Barbaro kupio je u siječnju 1620. oko 500 star(ić)a pšenice od patruna *Nikole od Vičenca* iz Perasta, čiji se *vasselletto* zaustavio u koparskoj luci. Opravdavajući svoj postupak Barbaro ističe u pismu senatu da bi zbog nedostatka žita mogao izbiti »kakav opasan događaj« (*qualche pericoloso accidente*).⁴² Do toga je i dolazilo (npr. u svibnju 1629. mnoštvo Piranki provalilo je u brod kapetana *Marka iz Perasta* i raznijelo tovar pšenice).⁴³

Prazni fontici, stalna žitna kriza i visoke cijene pšenice prisilili su siromašne slojeve da se hrane bobom, sirkom i pirom. Izgladnjelo je pučanstvo, željno kruha, nabavljalo žito i najlošije kvalitete kad se ukazivala prilika da ga kupi po niskim cijenama. Tako je, npr., u prosincu 1620. neki brodski časnik prodavao žiteljstvu istarskih primorskih mjesta pšenicu izvađenu iz *vašela* potopljenog nedaleko od Poreča. Cijena toga pokvarenog žita kretala se između 3 lire i 3 lire i 10 solada po star(ić)u.⁴⁴ Međutim, tzv. *Deputati per la Sanità* i koparski liječnik pregledali su uzorke pšenice i ustanovili da je ona »veoma loša i da može izazvati neku tešku bolest«.⁴⁵ O tome je koparski načelnik i kapetan M. Barbaro obavijestio sve istarske rektore i naredio im da pučanstvu zabrane upotrebu toga žita.⁴⁶

Zabranjujući kupnju žita koje je prolazilo kroz luke na zapadnoj obali Istre, senat je upućivao općinske fontike na nabavu u »stranim zemljama«, tj. u Kranjskoj i ostalim nadvojvodinim pokrajinama.⁴⁷ Neke općine, međutim, iscrpljene ratom i opterećene dugovima, to nisu mogle učiniti zbog nedostatka novca.⁴⁸

Premda se u arhivskim izvorima pojavljuju vijesti o povremenom nedostatku soli i njezinoj visokoj prodajnoj cijeni, sol se na sjeverozapadnoj obali Istre i u poslijeratnom razdoblju proizvodila u znatnim količinama. Ona je bila ne samo izvozni artikl, već i važan predmet razmjene za žito koje je karavana dolazilo u Milje, Kopar, Piran i Izolu iz Kranjske i ostalih zemalja u zaleđu. Dok se u doba uskočkog rata *moggio* soli prodavao po 10—11 lira, neobičajeno dugo kišno razdoblje u srpnju i kolovozu 1620. onemogućilo je prikupljanje soli i uvjetovalo golemo poskupljenje na 35—36 lira (cijena kakva, po tvrdnji načelnika i kapetana Kopra M. Barbara, nije zabilježena punih dvanaest godina!).⁴⁹ Nakon prestanka kiša ubrana je u Piranu izuzetno velika količina soli, pa je cijena već u rujnu pala na 3 lire, odnosno 3 lire i 10 solada po

⁴² ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 16 Genaro 1620.

⁴³ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XIII, f. 3—4, 1898, 312.

⁴⁴ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 14. X.mbre 1620.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XIII, f. 1—2, 1898, 157.

⁴⁸ ASV. DRI. F. 14. Di Albona li 30. Luglio 1620.

⁴⁹ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 12. Agosto 1620.

star(ić)u.⁵⁰ Iskorištavajući visoke cijene i dobru prođu soli na tršćanskom tržištu, na kojem se star(ić) soli prodavao po 7 lira, odnosno 7 lira i 10 solada,⁵¹ Piranci su od konca rujna 1620. povećali krijumčarsko prevoženje soli morskim putem u Trst, Štivan i Devin. Za nekoliko dana deset je barki nosivosti 80—100 milijara odvezlo sol u Trst, što znači da je tom prilikom prokrijumčareno više od 400.000 kg⁵² toga važnog artikla. Pod okriljem noći i nevremena (osobito snažnih vjetrova, kao što je, npr., *sirocco*) vješti piranski mornari i solari uspijevaju izbjeći naoružane barke pomorske milicije i prevaljuju taj mučan i težak put za tri do četiri sata.⁵³

Pismo rašporskog kapetana P. Ema, upućeno u Mletke samo četiri dana kasnije, svjedoči o porastu krijumčarske trgovine soli. To se u Piranu »čini tako slobodno da je već postalo javan posao«, piše Emo.⁵⁴ Glavni organizator krijumčarenja, Piranac Zorzi Collandi, i proizvođači soli uspjeli su u jednom danu iskrcati u tršćanskoj luci dvadeset barki soli, odnosno oko 900.000 kg.⁵⁵ Tek mjesec dana kasnije, nakon oštrog kažnjavanja jedanaestorice Piranaca, koparski je načelnik i kapetan izvijestio senat da je prestalo krijumčarenje soli u Trst.⁵⁶ No, bilo je već prekasno. Trst je uspio skrenuti karavansku i ostalu trgovinu iz prostranog *Hinterlanda* na svoje dobro opskrbljeno tržište soli. Žitna je kriza još jednom privremeno pogodila primorske gradove na sjeverozapadu Istarskog poluotoka.⁵⁷

c) Nasilno prekinute veze između dva susjedna područja — mletačkoga i austrijskog — uspostavljene su odmah nakon završetka rata, ali je tijekom njihova ustaljenja bio veoma spor i težak. Gospodarstvo Pazinske grofovije bilo je također uništeno u doba rata. Spomenuti dvorski izaslanici Zehentner i Kupferschein procijenili su 1619. ratnu štetu na golemu cifru od 436.967 forinti.⁵⁸ Prema njihovom izvješću podanici Grofovije neće se moći oporaviti od nanijete štete ni za 20—30 godina, pa zato predlažu da se privremeno ukinu

⁵⁰ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria il di primo ottobre 1620. — Budući da *moggio* soli sadrži približno četiri star(ić)a, može se zaključiti da je rujanska cijena samo neznatno viša od one koja je postojala na tržištu prije poskupljenja. — Usp. B. B e n u s s i, Raguaglio delle monete, dei pesi e delle misure per servire alla storia delle nostre province, *AMSI XL*, 1928, 236 (*moggio* iznosi 332,27 litara, odnosno »4 staja e 16 quarti e 4 quartarioli«) i Z. H e r k o v, Mjere Hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu, Rijeka 1971, 55 (»1 venecijanski *moggio* = 4 stara«).

⁵¹ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria il di primo ottobre 1620.

⁵² Isto. — *Miliarium* (lat.) iznosio je 1.000 velikih libara ili oko 477 kg (usp. G. S t e f a n i, L'assicurazione a Venezia dalle origini alla fine della Serenissima. Volume secondo, Trst 1956, 597).

⁵³ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria il di primo ottobre 1620.

⁵⁴ ASV. DRI. F. 14. Pinguente à 4 d'ottobre 1620.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 14 9.mbre 1620.

⁵⁷ Usp. bilj. 32. i tekst na koji se ona odnosi.

⁵⁸ Camillo De Franceschi, n. dj., 98. — O veličini te svote svjedoči i podatak da je pri koncu tridesetogodišnjeg rata (1644), kada je Carstvo zapalo u novčane poteškoće, Grofovija prodana bogatim mletačkim trgovcima — braći Antoniju i Girolamu Flangini — za 350.000 forinti (isto, 111).

urbarska davanja, osim desetine, prireza od žita i vina i osobnih službi.⁵⁹ Feudalni gospodari Grofovije nisu prihvatili Zehentnerove i Kupferscheinove savjete, pa razni tereti i obveze sve više pritišću donje slojeve. Po svjedočanstvu rašporskog kapetana A. Contarinija, koji je posjetio Grofoviju u siječnju 1625, kmetovi »tvrde da moraju Pazinskom kapetanatu dati više od 2/3 svojih prihoda i svojeg rada; oni trpe veliku oskudicu kruha, jer je cijena žitu veoma visoka«. ⁶⁰ Takvo je stanje dovelo do bježanja kmetova u mletački dio Istre, osobito u Puljštinu i Poreštinu. Do polovice 1624. broj se bjegunaca, koji sa sobom odvođe i stoku, popeo gotovo na tisuću.⁶¹

Gospodarsko-političko ravnovjesje i međusobnu suradnju u takvim je uvjetima bilo teško uspostaviti, iako je koparski načelnik i kapetan A. Cabriel još u ožujku 1618. pisao senatu da je »sve žiteljstvo u Pokrajini Vaše Prejasnosti, kao i ono pod nadvojvodom, toliko izmoreno jadom proteklog rata da je već usadilo u svoja srca želju za mirom...«. ⁶² Već na prve vijesti o prestanku rata mletački su podanici odveli svoju stoku na ljetne pašnjake u austrijsko područje, dok je stoka iz Grofovije prezimila na mletačkom posjedu (i to usprkos strogim zabranama jedne i druge vlasti!). Trgovina i razmjena dobara, međutim, na istarskom tlu nije mogla odmah oživjeti. Glavno zanimanje sjeverozapadnih istarskih primorskih gradića ostalo je i nadalje usmjereno na trgovinu i robnu razmjenu s Kranjskom i ostalim nadvojvodinim pokrajinama. Već početkom ožujka 1617. mletački su plaćenici i černide uspostavili nadzor nad cestama i prilazima, pa rašporski kapetan Tiepolo javlja senatu »da su ceste sigurne« (*le strade sono sicure*).⁶³ Točno godinu dana kasnije drugi istarski rektor — koparski načelnik i kapetan A. Cabriel — šalje u Mletke ohrabrujuće vijesti o porastu općinskih prihoda. »Iako nadvojvodinim podanicima još nije potpuno dopušten prolaz«, piše on, »ponekima je od njih dato odobrenje da slobodno uđu u grad i donesu žito ili potrebne namirnice...«. ⁶⁴ Dok je sredinom 1616. senat odobravao lokalnim vlastima u Buzetu i Kopru posebnu novčanu pomoć za održavanje vojske i plaćenika, jer »zakupnici daća zbog štete koju je prouzročila ratna pometnja, ne mogu isplatiti svoje obveze«, ⁶⁵ za Cabrielova službovanja stanje se znatno popravilo. Na javnoj dražbi 8. veljače 1617. data je u zakup daća na gradske gostionice (*dacio dell'hosterie della Città*) za 8.400 lira (što je za 400 lira više negoli prethodnih godina),⁶⁶ a 24. istog mjeseca učinjeno je to i s daćom na živežne namirnice za opskrbu grada (*dacio della ternaria grassa*)⁶⁷ koja je zakupljena za 260 lira, odnosno s povećanjem

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ ASV. DRI. F. 18. Di Puola a 28. Genaro 1625.

⁶¹ ASV. DRI. F. 18. Di Pinguente. A 9. Luglio 1624.

⁶² ASV. DRI. F. 11. Di Capod'Istria li 10 Marzo 1618.

⁶³ ASV. DRI. F. 11. Di Pinguente a 9. Marzo 1617.

⁶⁴ ASV. DRI. F. 11. Di Capod'Istria li 10 Marzo 1618.

⁶⁵ Senato Mare. Cose dell'Istria, AMSI XII, f. 3—4, 1897, 430.

⁶⁶ ASV. DRI. F. 11. Di Capod'Istria li 10 Marzo 1618.

⁶⁷ Mletačka je vlada imala dvije magistrature — Ternaria Vecchia (osnovana u drugoj polovici XIII st.) i Ternaria Nuova (čije je formiranje uslijedilo od kraja XIII i početkom XIV st.). Njihovi se članovi, kojih broj varira, nazivaju vicedomini (*Visdomini*). U nadležnost *Ternaria Vecchia* spadalo je ubiranje daće na ulje i nad-

od 48 lira.⁶⁸ Tijekom travnja i početkom svibnja 1618. općinsko je vijeće sklopilo povoljne ugovore o zakupu preostalih daća, pa načelnik Cabriel u dodatku svojega pisma od 8. svibnja 1618. donosi njihov tabelarni pregled (za ratno i poratno razdoblje):⁶⁹

Zakupljene daće	Visina zakupnine u lirama		%	
	Godine		+	—
	1616—17.	1617—18.		
Gostionice u gradu	8.000	8.400	5 %	
Opskrba živežnim namirnicama (ternaria grassa)	220	268	21,8%	
Ulje	1.000	1.730	73 %	
Gostionice na selu	500	1.300	160 %	
Dva solada po orni vina u gradu i teritoriju	1.235	1.400	13,3%	
Isprave i oporuke	585	880	50,4%	
Kruh	1.400	1.254		10,5%
Ribolov	1.365	2.030	48,7%	
Ukupno	14.305	17.262	20,7%	

Ukupan postotak porasta visine zakupa u prvoj poratnoj godini (20,7%) upućuje na relativno naglu stopu rasta općinskih prihoda grada Kopra. Neke brojke izvrsno ilustriraju gospodarsko stanje Kopra i njegova teritorija. Grad, koji je tijekom uskočkog rata bio središte okupljanja plaćeničke vojske (ne samo one koja se borila u Istri već i one koja se preko Kopra prebacivala u Furlaniju), svoje glavne prihode izvlači iz zakupa gostionica. No, dok je u gradu visina zakupa 1617—18. samo za 5% premašila onu iz doba rata, oživljavanje seoskog područja i vraćanje pućanstva na selo donosi golem porast od 160%! Promet živežnih namirnica, koji jača ponovnim dolaskom »Kranjaca«

gledavanje uljnih mjera, dok je *Ternaria Nuova* obavljala vrhovni nadzor nad namirnicama koje su stizale brodovima. — O različitim kompetencijama i upravnim promjenama tih magistrata usp. G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venecija 1856, 744—45; G. Rezasco, *Dizionario del linguaggio italiano storico ed amministrativo*, Firenze 1881, 1178—79; A. Da Mosto, *L'Archivio di Stato di Venezia I*, Roma 1937, 147—48. — Riječju *ternieri* označivali su se od starine prodavači ulja, dok se pod nazivom *grascia* (dijalekt. *grassa*) razumijevaju općenito živežne namirnice, odnosno opskrba grada živežom. Postojao je i poseban termin *gabella o dazio della grascia* koji se odnosi upravo na ovaj primjer.

⁶⁸ ASV. DRI. F. 11. Di Capod'Istria li 10 Marzo 1618.

⁶⁹ ASV. DRI. F. 12. Di Capod'Istria li 8 Maggio 1618. (alegat). Popis daća grada Kopra u tabelarnom pregledu (s izračunatim postocima) donosi se znatno pojednostavljeno.

(Cranzi),⁷⁰ prodaja i izvoz ulja oslobođena poreza,⁷¹ razvitak ribarstva i oživljavanje pomorskog prometa preko istarskih luka⁷² znatno utječu na povišenje zakupnine. Izuzetak je jedino smanjenje zakupne cijene za kruh, odnosno za količinu ispečena kruha u krušnim pećima na koju se plaćala daća. Uzrok treba tražiti u žitnoj krizi i praznim fonticima koji su uvjetovali opadanje proizvodnje kruha.

Premda se u pismima istarskih rektora iz tog razdoblja ne nalaze slični broječni podaci za ostala istarska mjesta, prema opisima u izvješćima može se zaključiti da je u njima gospodarsko stanje bilo mnogo teže (osobito u Bužeštini i Bazguniji, Labinštini i Poreštini).

d) Suparnička borba između Trsta i mletačkih gradova na sjeverozapadnom dijelu Istre, koja se ponovno razmahala nakon završetka rata, ima svoju gospodarsku i političku pozadinu. U doba uskočkog rata Trst se opskrbljivao prehrambenim proizvodima iz slovenskih zemalja u svojem zaleđu, ali i uvozom iz nekih mjesta Papinske države. Tako je, prema izvješću odbjeglih vojnika iz tršćanske tvrđave, brašno i meso (govedina i bravetina) stizala iz Ljubljane i Kranja, a ulje iz Ancone (vezu s tim gradom održavali su trgovci Giulio Buda i Francesco Fina).⁷³ Tijekom rata Trst je postao glavno tržište soli, ali pojedine trgovačko-kapitalističke grupacije, koristeći se monopolom (jer slovenski seljaci iz zaleđa nemaju pristupa u istarske gradove pod mletačkom vlašću), podižu cijene i nastoje ostvariti ekstraprofite. U drugoj polovici god. 1616. *daciar* Tomaso Austia zakupio je svu sol i u svojim skladištima nagomilao 10.200 star(ić) a soli (oko 950.000 kg) nametnuvši veoma visoku cijenu od 28 do 30 lira po star(ić)u. Austia nije poslušao ni osobnu naredbu nadvojvode Ferdinanda da seljacima iz Kranjske koji Trst opskrbljuju namirnicama prodaje sol po 12 lira za star(ić), pa je naređeno da mu se sruše vrata na skladištima!⁷⁴

Tršćani su i nakon rata poduzimali mjere da karavansku trgovinu iz zaleđa skrenu u svoj grad i prekinu njezinu povezanost s mletačkim mjestima u Istri. U travnju 1618. nekoliko francuskih *vašela* nosivosti oko 200 *botta* dopremilo je toware soli iz sicilijanskoga grada Trapanija u Trst, ali se ona veoma slabo prodavala jer je tržište bilo prezasićeno, a kakvoća soli slabija od istarske.⁷⁵ Osim toga, kako je već izneseno, god. 1620. piranski su solari prodali u Trstu više od tisuću i tri stotine tona soli. Tršćani su sredinom 1620. započeli obnavljanje starih i izgradnju novih solana u Žavlju, koristeći se pri

⁷⁰ ASV. DRI. F. 11. Di Capod'Istria li 10 Marzo 1618.

⁷¹ ASV. DRI. F. 12. Kopija dukala od 10. veljače 1625.

⁷² ASV. DRI. F. 11. De Parenzo li 14. Settembre 1617.

⁷³ ASV. DRI. F. 10. Di Capod'Istria à 2. Genaro 1617.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ ASV. DRI. F. 12. Di Capod'Istria li 17 April 1618. i 22. Aprile 1618. — Nosivost tih *vašela* iznosila je više od 120 tona. Po U. T u c c i j u, »1 botte (misura navale) = = 10 stara (Kg. 610,55)« (Un problema di metrologia navale: la botte veneziana, *Studi Veneziani* IX, 1967, 222).

tom i radnom snagom s mletačkog teritorija (osobito iz Milja).⁷⁶ Istodobno je u blizini mletačke granice započeta gradnja nove carinarnice (jer je stara spaljena u ratu) koja je izazvala uznemirenje i proteste mletačkih rektora u Milju i Kopru. Carinarnica — *muda* (ili *Casa della Gabella*) — bila je zapravo velika tvrđava koja je, osim nadzora prometa i ubiranja ulaznih daća na sol, ulje, vino i ostalu robu s mletačkog teritorija, trebala topovima braniti solane u Žavlju, a po potrebi pucati na gradić Milje.⁷⁷

Napetost u mletačko-austrijskim odnosima povećavala je i pomorska trgovina Trsta s državicama Apeninskog poluotoka koju Republika sv. Marka nije mogla spriječiti ni nadzirati. Koparski načelnik i kapetan M. Barbaro piše senatu koncem rujna 1620. da *vašeli* puni vina, ulja, pšenice, ocjela (*azzali*) i druge robe plove *sotto vento* u Trst i isplivljavaju iz njega u istom smjeru puhanja vjetra.⁷⁸ Barbaro traži dopuštenje senata da te brodove zaustavi pomoću naoružanih barki.

Gospodarske kontroverzije, opasnost od napada španjolske flote i opća napetost izazvana tridesetogodišnjim ratom podržavaju u istarskom žiteljstvu i mletačkim vlastima stalni strah od ponovnog izbijanja sukoba. Mnogobrojni mletački uhode i mjesni rektori obilazili su oba područja, procjenjivali gospodarsko stanje i izvješćivali senat o mogućnostima izbijanja novog rata. Tako je A. Contarini, rašporski kapetan, po povratku iz Pazinske grofovije izvjestio svoju vladu koncem siječnja 1625. da se u Grofoviji još uvijek vide tragovi rata i štete koja je tada počinjena. Pazin i Žminj, srušenih zidina, gotovo su nezaštićeni. Nekoliko ljudi, čak i bez oružja, moglo bi lako uništiti njihove usjeve. Rašporski kapetan zato ne vjeruje da bi moglo doći do rata.⁷⁹ Osim toga i mletački je dio Istre veoma siromašan. I tu se osjećaju ratne posljedice. Zemlja je neobrađena, zapuštena i neplodna, pa se »nema što opljačkati u ovim krajevima« (*non si ritroua minima cosa di depredare in questi paesi*).⁸⁰ Dva-deset dana kasnije Contarini ponavlja svoje tvrdnje da rat neće izbiti, jer se vojni upadi u mletački posjed jednostavno ne bi isplatili. »Odavde se«, tvrdi Contarini, »nema što odnijeti, osim kamenja« (*ne qui ui è che asportare se non sassi*)!⁸¹ Uza sve to pučanstvo jedanaest selâ Rašporskog kapetanata, duboko uvučenih u nadvojvodino područje, »živi u golemom strahu da će u nekom iznenadnom napadu stradati njihova imovina i stoka kojom raspolažu«.⁸²

Ratna su stradanja ostavila za sobom ne samo pustoš i bijedu već i psihozu opće uznemirenosti, straha i nesigurnosti.

3. Po svojevrstnoj taktici, koju je P. Kandler nazvao »pljačkaškom gerilom« (*gueriglia di predatori*),⁸³ uskočki je rat bio ponovljena slika stanja u Istri u

⁷⁶ G. Borri, Le saline di Zaule e la vertenza austro-veneta per i confini (sec. XVI—XVIII), AMSI N. S. XVIII, Venecija 1970, 129—30.

⁷⁷ Isto. — ASV. DRI. F. 14. Da Muggia adi 28. Agosto 1620.

⁷⁸ ASV. DRI. F. 14. Di Capod'Istria li 30 Settembre 1620.

⁷⁹ ASV. DRI. F. 18. Di Puola a 28. Genaro 1625.

⁸⁰ ASV. DRI. F. 18. Di Pinguente a 29 X.bre 1624.

⁸¹ ASV. DRI. F. 18. Di Pinguente. A 19 Genao 1625.

⁸² ASV. DRI. F. 23. Da Pinguente li 5. Maggio 1630.

⁸³ P. Kandler, Degli Uscocchi, L'Istria II, 52, 1847.

doba rata između Mletačke Republike i tzv. Cambraiske lige (1508—16). Ipak su 1615—18. pljačka, palež i oružani okršaji dostigli mnogo veće razmjere. Osobito su teško stradala oba područja oko granice. Tu je ubijeno 30—50% pučanstva, odvedeno, zaklano ili uništeno 90—99,5% stoke (djelomično je ona uginula od gladi i zime), razrušeno ili spaljeno 60—90% kuća i napušteno 90—98% zemljišnih površina koje su se dotad obrađivale. Rat je potakao mnogobrojna unutarnja migracijska strujanja, osobito bjegove u manje ugrožena područja. Iako su udaljeniji dijelovi Poluotoka bili manje pogođeni pljačkom i uništavanjem, već i zato što je Republika posvećivala glavnu pažnju zaštiti obalnog područja, ipak je uskočki rat upropastio gospodarstvo primorskih gradića i njihova teritorija.

Katastrofalnom uništenju istarskoga gospodarstva pridružila se 1631. jedna od najjačih epidemija kuge, koja je, osim Istre, zahvatila i mnoge evropske zemlje, pa su višegodišnja nastojanja mletačkih (i austrijskih) vlasti da novčanim ulaganjima i kolonizacijskom politikom obnovi gospodarstvo Istre, još jednom doživjela neuspjeh.

Uskočki je rat bio posljednji ratni sukob na istarskom tlu. Sve do drugoga svjetskog rata — pune 323 godine — Istra nije bila poprište oružanih okršaja i sukoba soldateske i naoružanoga žiteljstva. No, mnogobrojni činioci — haranje raznih bolesti, velika smrtnost, propadanje gospodarstva vezano uz prilike u bazenu Sredozemnoga i Jadranskog mora, opće siromaštvo, česte oskudice i gladne godine, odlazak najvitalnije muške radne snage na daleka bojišta (osobito u Dalmaciju i Levant) u doba dugotrajnih ratova koje Republika vodi s Turskom, kao i mletačka politika prema Istri — sprečavali su istarsko pučanstvo da u tom dugom razdoblju relativna mira ostvari značajniji gospodarski napredak.

Zusammenfassung

DIE WIRTSCHAFTLICHE LAGE IN ISTRIEN NACH BEENDIGUNG
DES USKOKENKRIEGS

Dieser Beitrag, verfasst nach Materialien des Staatsarchivs in Venedig (Archivio di stato di Venezia), ist der Versuch einer summarischen Darstellung der wirtschaftlichen Verhältnisse in Istrien nach Beendigung des sog. Uskokener oder Gradiskaner Krieges (Guerra di Gradisca). Obwohl dieser Krieg gegen Ende des Jahres 1615 begann und bis 1617 dauerte (in Istrien bis zur zweiten Hälfte des Jahres 1618), hatten unruhige Zustände, Plünderungen und sporadische Geplänkel zwischen der Bevölkerung der Grafschaft Pazin (ital. Contea di Pisino, dt. Mitterburg), die im Besitz eines österreichischen Erzherzogs war, und dem venezianischen Teil Istriens schon ungefähr zehn Jahre vor dem formellen Kriegsausbruch begonnen, und die Folgen dieses Krieges waren bis zur Hälfte des 17. Jhs zu spüren. Besonders schwer wurden die beiden Grenzgebiete — das österreichische und das venezianische — heimgesucht; da war 30—50 Prozent der Bevölkerung ums Leben gekommen, verschleppt worden, 90—99,5 Prozent des Viehbestandes hatte man abgeschlachtet oder vernichtet, 60—90 Prozent der bisher bearbeiteten Bodenflächen aufgelassen. Der Krieg hatte zahlreiche Migrationsbewegungen angeregt, besonders die Flucht in weniger bedrohte Gegenden. Obwohl die entfernteren Teile der Halbinsel vom Plünderung und Vernichtung weniger betroffen waren, auch schon deshalb weil die Republik ihr Hauptaugenmerk auf die Sicherung des Ufergebiets gerichtet hatte, waren durch den Uskokenkrieg die Wirtschaft der kleinen Küstentstädte und ihre Territorien doch zugrunde gerichtet worden.

Zu der katastrophalen Vernichtung der istrischen Wirtschaft kam 1631 eine der stärksten Pest seuchen hinzu, die ausser Istrien auch viele europäische Länder betroffen und so der Kolonisationspolitik Venedigs und Österreichs einen schweren Schlag versetzt hatte.

Die Auswirkungen des Uskokenkriegs reflektierten sich noch sehr lange in Istriens wirtschaftlicher Wirklichkeit des 17. Jhs.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

ŠIDAKOV ZBORNIK

*U povodu 75. godišnjice života
prof. dra Jaroslava Šidaka
i 30. godišnjice njegova uređivanja
»HISTORIJSKOG ZBORNIKA«.*

Redakcijski odbor

MIRJANA GROSS

IVAN KAMPUŠ

BOGDAN KRIZMAN

JOSIP LUČIĆ

HRVOJE MATKOVIĆ

BERNARD STULLI

Glavni i odgovorni urednik

MIRJANA GROSS

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE

